

MANNEN EN VROUWEN

De afbeeldingen van mannen en vrouwen in deze zaal vallen in twee soorten uiteen: portretten, die in opdracht geschilderd zijn, en op eigen initiatief gemaakte portretten of uitbeeldingen.

Statieportretten, nrs 1 t/m 5

De portretten van echtparen, die twee aan twee bij elkaar horen (pendanten), zijn allemaal in opdracht gemaakt. De portretschilderkunst is, zeker vóór de uitvinding van de fotografie, enorm belangrijk geweest, althans voor de geportretteerden. Het portret blijft bestaan, lang nadat de geportretteerde gestorven is en is aldus in zekere zin een manier om toch onsterfelijkheid te verwerven, oftewel zoals Vondel naar aanleiding van een van hem gemaakt portret door Philips de Koning schrijft: 'Zoo blyft de mensch in 't leven na zyn sterven' (1682). Voor kunstenaars laat het in opdracht schilderen van portretten weinig ruimte voor eigen inventiviteit, want opdrachtgevers stellen eisen: ze willen 'er op staan' zoals ze zelf gezien willen worden. Om die reden werd in de 17de eeuw de portretschilderkunst niet erg hoog aangeslagen. Dat neemt niet weg dat toch ook de beste schilders er zich mee bezig hielden, want een bron voor inkomsten was het natuurlijk wel.

Bij de pendant-portretten hier, die uit de 17de en 19de eeuw dateren, vallen de overeenkomsten het meest op: het zijn allemaal 'statieportretten', bedoeld om de waardigheid van de geportretteerden tot uitdrukking te brengen. De afgebeelde personen staan er allemaal op hun paasbest bij en kijken ernstig, maar welwillend de wereld in. Wel is te zien dat het ene paar wat meer nadruk op zijn materiële welstand en status wilde leggen dan het andere, b.v. door pronkerige kleding, familiewapen of indrukwekkende beroeps-kleding. Verschillen in waardigheid, houding of kleding tussen de echtelieden onderling zijn er niet; het echtpaar wordt als maatschappelijke eenheid weergegeven.

Portret en genre, nrs 6 t/m 12

Van de 7 schilderijen die hier bij elkaar hangen zijn er 5 portretten en het is niet moeilijk te raden welke. Vijf mannen kijken de beschouwer weer zelfbewust aan en drie van hen laten door middel van bepaalde voorwerpen ook nog zien waaraan ze hun zelfbewustzijn o.a. ontleen: boeken en beroeps-attributen (zie hiervoor ook de zaal 'De moraal van het verhaal').

De twee schilderijen die overblijven zijn anders van aard. Het zijn dan ook geen portretten, maar 'snap-shots' van mensen in hun dagelijkse doen: een kok en een dienstmeisje. Dergelijke schilderijen werden niet in opdracht

van koks en dienstmeisjes gemaakt, maar sierden de wanden van degenen bij wie ze in dienst waren. Ze behoren tot dat soort 17de eeuwse schilderijen die nu 'genre-voorstellingen' genoemd worden en die dikwijls een moraliserende functie hadden (zie ook de zaal 'De moraal van het verhaal'). Schrijver dezes zal zich niet wagen aan een interpretatie van de voorstelling met de kok, die een onthutsend bloot kippetje aan het spit rijgt, maar van het strijkstertje wordt wel verondersteld dat zij met haar ijver de deugdzaamheid belichaamt, terwijl het kind spelend met het molentje zijn tijd nutteloos (en dwaas) verdoet.

Vrouw-beelden, nrs 16 t/m 19

'Het beste stuck van 't huysbedrijf, Dat is een goed en hantsaem wijf' sprak Jacob Cats (1577-1660) en hij sprak voor velen. Het Christendom heeft een zwaar stempel gedrukt op de man-vrouw verhouding, niet geheel tot voordeel van de vrouw: haar rol is volgens de bijbel voornamelijk beperkt tot gehoorzaamheid aan de echtgenoot en supervisie over het huishouden en de opvoeding van de kinderen. Dit op de praktijk gebaseerde beeld van de vrouw komt in de schilderkunst veel voor, maar daarnaast treft men ook vaak ideaalbeelden van vrouwen aan, waarbij de nadruk ligt op altijd zeer gewaardeerde eigenschappen van nogal verschillende aard. Het ideaalbeeld van de vrouw als moederfiguur kent een lange traditie door de talloze afbeeldingen die van Maria met het Christuskind gemaakt zijn. Ook als er geen sprake is van een Maria-afbeelding, kunnen schilderijen van serene jonge moeders met kinderen daar toch verbazend veel op lijken.

Venus en de realiteit, nrs 13 t/m 15

Min of meer tegenover het bijbelse ideaalbeeld, dat het accent legt op deugdzaamheid, staat dat uit de klassieke mythologie: Venus, schoonheidsideaal en godin van de liefde. In Van 't Net's fantasie kreeg ze wapperende haren en armen, grote borsten en een zeemeerminnestaart (Venus werd uit de zee geboren). Pyke Koch schilderde zijn vrouw als een verschijning in een droom. Haar houding en kleding doen denken aan koninklijke statieportretten; in het onwezenlijke landschap lijkt ze onbenaderbaar en zonder aardse eigenschappen. Anders dan alle andere geschilderde vrouwen in deze zaal is de doodgewone vrouw, zoals die door Schumacher geportretteerd werd: ze is niet mooi, niet lelijk, niet sereen of werelds, er is geen sprake van een bijbetekenis of van een opdrachtgeverszelfbewustzijn, ze zat gewoon model - het is hier het meest realistische schilderij.